

KULTURA FIZYCZNA A RÓŻNICE I NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNE NA WSI W POLSCE

Tematem podjętym w niniejszej pracy jest opisanie i poddanie analizie pedagogicznej funkcji kultury fizycznej na wsi w świetle występujących różnic i nierówności społecznych. Praca jest prognozą krótkoterminową zmian – korzystnych bądź nie – jakie mogą zajść w środowisku wiejskim w dziedzinie kultury fizycznej. W tekście niniejszego artykułu posłużyłem się analizą historyczną, analizą SWOT, metodą ekspercką opartą na 1375 opiniach ekspertów, która jest wypadkową ich dużej wiedzy i doświadczeń, a także wyobraźni oraz intuicji. Istotny w tej metodzie był dobór ekspertów. Ekspert to „osoba, która została zaproszona do udziału w badaniu ze względu na swoją wiedzę, osobowość”¹.

Na podstawie wyżej wymienionej metodologii w latach 2000-2010 w ramach warsztatów Polskiego Stowarzyszenia Naukowego Animacji Rekreacji i Turystyki oraz Komisji Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk Oddział w Poznaniu, prowadziłem badania na temat: „Pedagogiczne funkcje kultury fizycznej i turystyki na wsi”, z których wynika, że wieś współczesna stała się miejscem zamieszkania grup społecznych o zróżnicowanym statusie klasowym, materialnym i kulturalnym: ludności utrzymującej się z pracy w indywidualnym rolnictwie, chłopów-robotników, pracowników sfery obsługi wsi i rolnictwa czy wreszcie grup, które ze wsią łączy tylko miejsce zamieszkania. Sprzyja to kształtowaniu nowej kultury fizycznej i obyczajowości, zacieraniu cech wiejskości w jej ujemnym znaczeniu, choć także często powoduje zanik tego, co cenne, oryginalne i nieprzemijające w tradycji i kulturze wsi. W przedsiębiorstwach i instytucjach wiejskich rozwija swoją działalność nowy ruch związkowy i samorząd rolniczy. Uczą one dbać o interesy rolników i wiejskich zakładów pracy oraz harmonijnie je uwzględniać z interesami ogólnospołecznymi. Wieś jest także terenem działania licznych organizacji społecznych, spełniających rozliczne zadania społeczne, wychowawcze, organizatorskie i usługowe. Stworzone więc zostały solidne podstawy do dalszego postępu społecznego i socjalnego wsi. Mieszkańcy wsi porównują jednak warunki

¹ F. Hahn (1998) *Prognozowanie gospodarcze: Metody, modele, zastosowania, przykłady*, Warszawa, s. 197.

swojego życia z warunkami mieszkańców miast. Ten punkt odniesienia przy ocenie dotychczasowych wyników polityki społecznej wobec wsi usprawiedliwiony jest deklarowanym przez wiele lat dążeniem do zatarcia różnic pomiędzy warunkami życia na wsi i w mieście. Dążenie to jest wciąż aktualne i znajduje odbicie w dokumentach państwowych. Otóż oceniając z tego punktu widzenia warunki życia i pracy ludności wiejskiej, trzeba zgodzić się z opinią ekspertów, że są one na wielu odcinkach gorsze niż w mieście. I chociaż – jak powiedziano wcześniej – warunki życia na wsi w okresie powojennym uległy korzystnym przemianom, to mówi się często o zapóźnieniu lub nawet zaniedbaniu cywilizacyjnym tego środowiska. Dalszy postęp społeczny i socjalny wsi jest warunkiem przełamywania w świadomości jej mieszkańców kompleksów niższości, postaw społecznej i produkcyjnej bierności, „ucieczki ze wsi”. Jest on również nieodłącznym warunkiem poprawy klimatu społeczno-politycznego na wsi, utrwalania procesów demokratycznej odnowy i narodowego porozumienia.

Polityka społeczna państwa wobec wsi staje więc wobec nowych, trudnych i odpowiedzialnych zadań. Realizacja tej polityki wiąże się z upowszechnianiem kultury fizycznej i turystyki wśród społeczności wiejskiej. Kultura fizyczna i turystyka bowiem są jednym z bardzo ważnych czynników wychowania człowieka, który będzie miał wolę i siły do spełniania doniosłych, ale trudnych obowiązków społeczno-zawodowych. Polska potrzebuje ludzi zdrowych i dzielnych, ludzi nie bojących się trudności, zahartowanych, zdolnych do pracy i obrony kraju. Dlatego też w kontekście determinantów kultury fizycznej i turystyki w środowisku wiejskim interesują nas m.in. uwarunkowania kultury fizycznej wobec wsi; warunki pracy; ochrona naturalnego środowiska mieszkańca wsi; bezpieczeństwo i higiena pracy; oświata i wychowanie; problemy niedostosowania i patologii społecznej, życie kulturalne wsi; wychowanie fizyczne i sport; środowisko specjalnej troski jak: opieka nad dzieckiem, kobieta i rodzina wiejska; młodzież wiejska; ludzie starzy, niepełnosprawni itp.

Niektóre z tych problemów tylko hasłowo zostaną przedstawione, intencją bowiem autora tekstu jest ukazać kulturę fizyczną i turystykę jako podstawę wypoczynku w wiejskim środowisku. W badaniach prowadzonych przez autora w latach 2000-2010 w zakresie uwarunkowań kultury fizycznej wobec polityki społecznej wsi wynika, że czynnikiem utrudniającym zaspokojenie rosnących potrzeb ludności rolniczej były i są w dalszym ciągu procesy demograficzne, kształtujące strukturę społeczeństwa wiejskiego i rodziny rolniczej. Na wsi wyższy jest przyrost naturalny, ostrzej zaznaczają się procesy starzenia się ludności, odpływ młodzieży do miasta oraz feminizacja zawodu rolniczego w wyniku rozwoju przemysłu zgłaszającego zapotrzebowanie na męską siłę roboczą².

2 W. Siwiński (2000) *Pedagogiczne determinanty aktywizowania kultury fizycznej i turystyki na wsi*, Poznań, s. 24.

Istotne przeobrażenia w warunkach pracy w rolnictwie dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach. Mechanizacja najcięższych prac fizycznych, elektryfikacja, upowszechnienie nowoczesnej wiedzy i racjonalizacja produkcji przyniosły ulgę rolnikowi w pracy. Ale i dzisiaj należy ona do najcięższych i najniebezpieczniejszych. Trudne warunki życia na wsi i pracy w rolnictwie wynikają z wielu przyczyn. Część z nich spowodowana jest specyfiką produkcji rolniczej i warunkami naturalnymi, w których produkcja jest prowadzona. Wpływ na ukształtowanie się specyfiki pracy w rolnictwie ma m.in. znaczne rozproszenie przestrzenne gospodarstw i związane z tym trudności komunikacyjne. Utrudnienie powoduje rozdrobnienie gospodarstw i rozproszenie pól w obrębie gospodarstw, a także praca na otwartej przestrzeni, trudny do unormowania czas pracy i brak urlopów wypoczynkowych. Poważne znaczenie dla zdrowia i samopoczucia mają występujące wśród rolników napięcia psychiczne spowodowane koniecznością ciągłej gotowości produkcyjnej, bez względu na porę dnia i roku.

Praca w rolnictwie wiąże się z dużymi obciążeniami fizycznymi i psychicznymi. Dzień pracy rolnika średnio w roku trwa 10 godzin (w okresach szczytu prac – 14 godz.)³. Praca na roli wymaga dużego wysiłku fizycznego. Rolnicy nie mają (lub mają za mało) czasu na odpoczynek, dokończanie, urlopy. Nie mogą też na dłużej opuszczać gospodarstw, nie mają wolnych sobót. Tylko 25% dzieci chłopskich korzysta z zorganizowanego wypoczynku na obozach, koloniach itp., pozostałe dzieci pomagają rodzicom, pracując w czasie wakacji w gospodarstwie rolnym i domowym. W opinii ekspertów stan zdrowia ludności wiejskiej, a przede wszystkim ludności rolniczej, pogarsza się na skutek postępujących zmian w procesie produkcji. Chodzi tu zwłaszcza o mechanizację i chemizację rolnictwa, do czego rolnicy nie są wystarczająco przygotowani, zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Na to nakładają się utrudnienia zewnętrzne, takie jak brak odzieży roboczej i ochronnej. Zagrożenie zdrowia ludności wiejskiej zwiększa postępująca degradacja środowiska naturalnego, a zwłaszcza szybki wzrost zanieczyszczeń powietrza, gleby, wody i żywności.

Życie społeczności wiejskiej utrudniają problemy niedostosowania i patologii społecznej. Problemem wsi jest alkoholizm, który prowadzi do wykoślenia obyczajowego, a w konsekwencji do choroby alkoholowej, obniżając stopę życiową rodziny i deformując jej styl życia. Rozwojowi alkoholizmu sprzyja niski koszt „bimbru”, duża ilość czasu wolnego w zimie, zwyczaj hucznych przyjęć, brak konkurencyjnych rozrywek, niska kultura osobista. Alkoholizm jest niemal jedyną przyczyną pozwów rozwodowych wnoszonych przez kobiety wiejskie. Zarówno przestępczość, jak i alkoholizm występują na wsi z większym nasileniem w rodzinach dwuzawodowych, rzadziej zaś w rodzinach czysto rolniczych.

3 *Ibid.*, s. 25-26.

Kultura fizyczna i turystyka powinna aktywnie wychodzić naprzeciw istniejącym zagrożeniom. Dotyczy to również rozwoju oświaty i opieki wychowawczej, wieś bowiem ma w tym względzie potrzeby szczególne. Wieś boryka się jednocześnie z poważnymi trudnościami na polu upowszechniania kultury fizycznej i turystyki. Znacznie uboższe jest przede wszystkim baza materialna i sieć instytucji kulturalnych wsi. Więcej uwagi poświęcić należy kształceniu i doksztalcaniu kadr wychowania fizycznego i sportu na wsi, oraz dostrzegać potrzebę kształcenia organizatorów turystyki wiejskiej. Wśród wielu ważnych kwestii kultury fizycznej wobec wsi szczególnej uwagi wymaga dziecko wiejskie. Troska o zwiększenie opieki nad dzieckiem wiejskim musi mieć wszechstronny charakter i obejmować działania, poczynając od opieki nad zdrowiem matki, przebiegiem ciąży, zdrowiem noworodka, zaopatrzeniem rodziny we wszystko, co jest małemu dziecku potrzebne, przez rozwój zorganizowanych form opieki nad małym dzieckiem, np. przedszkoli, poprawę warunków nauki w domu i szkole, tworzenie warunków jego kulturalnego i fizycznego rozwoju, aż do interwencji opieki społecznej w sytuacjach, gdy niedostatek w rodzinie zagraża prawidłowemu rozwojowi dzieci lub gdy grozi im demoralizacja wskutek obcowania ze zjawiskami patologii społecznej.

Życie i praca kobiety wiejskiej – według ekspertów – stawia kulturę fizyczną wobec szczególnych zadań. Wyrażać się ona powinna w stymulowaniu rozwoju usług na wsi i mechanizacji prac tradycyjnie wykonywanych przez kobiety, pomocy w przystosowaniu mieszkań do potrzeb wielopokoleniowej rodziny, upowszechnianiu zasad świadomego macierzyństwa i planowania rodziny. Nieodzowne jest wzmożenie opieki zdrowotnej nad kobietą ciężarną w okresie porodu i połogu oraz nad noworodkami i małymi dziećmi. Nieodzowne dla ulżenia w życiu kobiety wiejskiej jest ułatwienie zakupów oraz rozszerzenie zorganizowanych form opieki i wychowania małych dzieci. Celowe wydaje się prowadzenie pracy wyjaśniającej wśród kobiet wiejskich, by orientowały się w kierunkach opieki zdrowotnej nad ludnością wiejską i znały najnowsze kierunki higieny żywienia człowieka współczesnego. Należy pamiętać, że od stopnia upowszechniania kultury fizycznej wśród kobiet wiejskich zależeć będzie, w jakim stopniu przyczynia się ona do odnowy życia biologicznego społeczności wiejskiej. Trudna sytuacja panuje na wsi w zakresie opieki nad ludźmi starymi, chorymi i niepełnosprawnymi. Ludzi starych jest tu więcej niż w mieście, a proces starzenia się ludności postępuje znacznie szybciej. Dlatego też w opinii ekspertów kultura fizyczna powinna także budzić zrozumienie środowiska wiejskiego dla problemów ludzi niepełnosprawnych oraz zwykłej ludzkiej chęci niesienia pomocy i życzliwości.

Jak z powyższych rozważań wynika, problem poprawy warunków życia ludności wiejskiej można rozpatrywać w kręgu zainteresowań szeregu dziedzin naukowych. Kultura fizyczna jest nauką interdyscyplinarną i w badaniach

biologiczno-społecznych należy ją w większym stopniu wykorzystać niż to robiono dotychczas. Problemy polityki społecznej wobec wsi i ich badania powinny być rozpatrywane w ścisłym związku z kulturą fizyczną i turystyką. Człowiek, pracując w wiejskim zakładzie pracy (np. młyn, tartak, cegielnia, ośrodek naprawy maszyn rolniczych, stacja chemizacji czy gospodarstwo), szybciej dostrzega stany zmęczenia fizycznego. W związku z tym wyłania się ogromnie ważny problem, jak regenerować siły fizyczne i umysłowe pracownika. Charakterystyczną cechą dnia powszedniego jest pośpiech. Staje się on nie tylko koniecznością zewnętrzną, ale wewnętrzną potrzebą. Ludzie nie umieją na ogół „przeżywać” w sensie „kontemplować”, muszą „przeżywać” to znaczy „być w jakiejś akcji”. A to jest gospodarka rabunkowa w stosunku do systemu nerwowego.

Człowiek współczesny, zamknięty w murach zakładu, ma ograniczony kontakt z przyrodą, która jest przecież jego naturalnym środowiskiem. W zakładowym tłoku musi dochodzić do zderzeń nie tylko w sensie dosłownym, ale w sensie psychicznym. Męczący jest brak samotności, stały hałas. Sytuacje te wpływają na wzrost znaczenia prawidłowej organizacji wypoczynku człowieka, szerzej nawet – ważności zapewnienia warunków gwarantujących należyte funkcjonowanie całego organizmu człowieka, sprzyjających potęgowaniu, a przynajmniej utrzymaniu pewnej sprawności fizycznej, bo ma to wpływ na pełną sprawność intelektualną. „Przywracanie społeczeństwu ludzkiemu jego członków poszkodowanych biologicznie, psychicznie, czy społecznie należy do najbardziej humanistycznych zabiegów stanowiących jedną z istotnych właściwości wyróżniających człowieka spośród innych form żywej materii współistniejących z nim w określonych warunkach i środowiskach”⁴. Pedagodzy kultury fizycznej wymieniają cztery funkcje wychowania fizycznego, wynikające z wyżej przedstawionej sytuacji: stymulatywną, adaptacyjną, kompensacyjną i korekcyjną⁵. Funkcja stymulatywna, czyli pobudzająca, „nawiązuje do podstawowego faktu biospołecznego, jakim jest rozwój osobniczy” Czynnikiem pobudzającymi (stymulatorami) mogą być zarówno czynniki biologiczne (powietrze, słońce itp.), jak i społeczne (np. standard życia, wzory ruchowe, obyczaje). Specjalnie ważne są tu ćwiczenia ruchowe (treningi). W związku z tym możemy mówić o ogólnej sprawności ruchowej, potrzebnej każdemu człowiekowi, jak i o specjalnej sprawności ruchowej, ważnej przy wykonywaniu określonych prac zawodowych. Funkcja adaptacyjna, czyli przystosowawcza. „Przystosowaniu podlega budowa ciała i funkcje organizmu. Motoryczność człowieka nabiera pokroju znamiennego dla środowiska, grupy zawodowej,

4 Z. Drozdowski (1984) *Antropologia a rehabilitacja ruchowa*, Poznań, s. 7 i dalsze.

5 M. Demel (1971) *Wychowanie fizyczne*. W: B. Suchodolski [red.] *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*, Warszawa, s. 599 i dalsze.

uprawianej dyscypliny sportu”. Funkcja kompensacyjna, czyli wyrównawcza. „Program kompensacji wynika z analizy czynników, które oddziałują na rosnący organizm (...). Wiadomo na przykład, że tzw. pozycje robocze charakteryzują się jednostronnością (...). Kompensacji wymaga przede wszystkim zachwiany bilans ruchowy”. Funkcja korekcyjna, czyli poprawcza. „Treścią korektywy jest wychowawcza interwencja we wszystkich przypadkach odchylenia rozwojowych, możliwych do zlikwidowania lub złagodzenia środkami wychowawczymi”

Wymienione wyżej funkcje mają służyć także zapobieganiu lub zmniejszeniu skutków tzw. chorób cywilizacyjnych. Są to: nerwice, choroby serca, choroby układu krążenia. Dużą rolę odgrywa też „choroba telewizyjna” wyrażająca się w tendencji do biernego konsumowania bodźców w pozycji siedzącej – *homo sedens*. Wiejski zakład pracy z różnych względów nie może być obojętny w stosunku do wymagań, jakie stawia życie współczesne w zakresie zdrowia i wypoczynku⁶. Zadania wychowawcze wiejskiego zakładu pracy w tym zakresie można krótko określić jako:

stworzenie warunków pracy jak najmniej szkodliwych dla zdrowia fizycznego i psychicznego pracowników (zróżnicowanych zależnie od charakteru pracy i stanu zdrowia poszczególnych pracowników); organizację wolnego czasu i wypoczynku w sposób wartościowy; ukształtowanie nawyków i przyzwyczajzeń higienicznych z zakresu prawidłowej organizacji pracy i wypoczynku przez realizację dwóch wyżej przedstawionych zadań.

W pierwszym zadaniu zawarta jest nie tylko sprawa prawidłowego wyposażenia stanowiska pracy, zagwarantowanie realizacji wymagań bhp. Chodzi tu także o należyłą organizację posiłków spożywanych przez pracowników w toku pracy (wyposażenie stołówek, posiłki regeneracyjne, bary mleczne czy kioski z artykułami spożywczymi), o wystarczające pod względem wyposażenia i czystości zaplecze sanitarne, o opiekę lekarską (przychodnie zakładowe itp.), gimnastykę rekreacyjną podczas pracy (zwłaszcza w zakładach pracy, w których wykonywane są czynności jednostajne lub szczególnie wyczerpujące nerwowo). Jest już wiele wiejskich zakładów pracy, które przeznaczają poważne nakłady finansowe na wyposażenie w urządzenia sprzyjające zagwarantowaniu dobrych warunków pracy. Chodzi jednak o to, aby taka troska stała się udziałem każdego wiejskiego zakładu pracy, a także o wyrobienie przekonania wśród osób kierujących wiejskimi zakładami pracy o ścisłej zależności między wydajnością pracy, a warunkami, w jakich praca przebiega. Dużo trudniejsze jest wykazanie tej zależności w wypadku drugiego zadania; chociaż i tu ona występuje. Przy realizacji tego zadania chodzi o taką działalność wychowawczą, aby nauczyć

6 W. Siwiński (1985) *Pedagogiczne funkcje kultury fizycznej i turystyki w wiejskim zakładzie pracy*, Poznań, s. 23-30.

pracowników wypoczywać, przekonać ich o potrzebie prawidłowego wypoczynku i to w miarę możliwości wypoczynku czynnego. Odpoczynek bierny, zwłaszcza sen, jest niezwykle skutecznym i ważnym rodzajem wypoczynku, ale nie może być traktowany jako jedyna jego forma, gdyż nie zapewnia rozwoju fizycznego i psychicznego człowieka.

Wyniki niektórych badań świadczą o znacznym zróżnicowaniu udziału pracowników poszczególnych grup w wypoczynku i rekreacji. Badania niniejsze ujawniły m.in. szczególnie niekorzystną sytuację chłopo-robotników niewykwalifikowanych. Stwierdzono, że ich warunki materialne, wypoczynku i w ogóle warunki życiowe (np. stan zdrowia) są znacznie gorsze niż innych warstw społecznych w mieście. Szczególnie niepokojąca jest sytuacja kobiet z tej grupy. Chroniczne przemęczenie, osłabienie systemu nerwowego i choroby somatyczne bowiem powodują ich przedwczesne wyniszczenie biologiczne. Chłopo-robotnicy niekwalifikowani nie uświadamiają sobie na ogół potrzeby odpoczynku, nie wiedzą, jak go racjonalnie zorganizować, w większości nie mogą lub nie potrafią wypoczywać w sposób zapewniający regenerację sił. Niewielką rolę regeneracyjną spełniają w życiu chłopo-robotników niewykwalifikowanych urlopy, przeznaczone zwykle na dodatkową pracę zarobkową lub większe roboty domowe⁷.

W związku z tą sytuacją należy starannie przemyśleć plan pracy w zakresie organizacji czynnego wypoczynku pracowników. Pożyteczną rolę odgrywają tu np. małe własne gospodarstwa, pracownicze ogródki działkowe, dające możliwość ruchu na powietrzu i satysfakcję wzbogacenia budżetu. Niektóre wiejskie zakłady pracy dysponują odpowiednimi terenami na organizowanie takich działek. Wycieczki sobotnio-niedzielne urastają teraz do dużo poważniejszego problemu w związku z coraz większą liczbą wolnych dni. Właśnie ze względu na nieumiejętność organizowania sobie w sposób właściwy wypoczynku przez duże grupy pracowników, w tym także przez młodzież pracującą, ambicją każdego większego wiejskiego zakładu pracy powinno być organizowanie różnych form spędzania wolnych sobót i niedziel (krótkie wycieczki piesze, rowerowe czy autokarami, z ciekawymi programami nie tylko turystycznymi, zawody czy treningi sportowe itp.). Niezwykle ważną rolę mogą odegrać dobrze zorganizowane wiejskie ośrodki wczasowe. Można rozszerzyć tę bazę o domki kempingowe i pola namiotowe. Ale trzeba wyrobić potrzebę spędzania wolnego czasu w kontakcie z naturą, w warunkach innych niż codzienne.

Najpopularniejszą formą spędzania wolnego czasu jest udział w sporcie. Zbyt często jednak jest to udział w charakterze kibica. Ważne jest zatem stworzenie warunków do czynnego uprawiania sportu. Sport jest to działalność mająca na celu przejawianie sprawności ruchowej, uprawiania systematycznie, według

7 W. Siwiński (1986) *Mieszkańcy wsi wobec kultury fizycznej i turystyki*, Poznań.

pewnych reguł, odznaczająca się silnym pierwiastkiem współzawodnictwa oraz dążenia do osiągnięcia maksymalnych wyników. Sport w działalności wiejskich zakładów pracy powinien być podporządkowany celom wychowawczym. Dlatego preferuje się w niej sport rozrywkowo-wypoczynkowy, a nie wyczynowy. Większe przeto walory wychowawcze ma sport rozrywkowo-wypoczynkowy niż wyczynowy, sport powszechny, a nie widowiskowy i elitarny. Powinno kłaść się nacisk przede wszystkim na upowszechnienie sportu uprawianego czynnie przez jak największą liczbę pracowników w zakładach wiejskich.

Obecnie coraz bardziej rozwijającą się formą czynnego wypoczynku jest turystyka wiejska w różnych postaciach. Związki zawodowe rolników przywiązują wagę do rozwoju sportu i turystyki na wsi. Spełnienie zadania pierwszego i drugiego będzie podstawą do realizacji trzeciego – to jest do ukształtowania odpowiednich nawyków, a zwłaszcza przyzwyczajzeń wyrażających się w odczuwaniu pewnych potrzeb z zakresu wypoczynku. Działalność ta musi być przy tym traktowana jako posiadająca pierwszorzędą wagę wdrażania odnośnych ustaw w środowisku wiejskim. Polem aktywności samorządu pracowniczego i związków zawodowych oraz samorządu wiejskiego powinny być działania na rzecz tworzenia lepszych warunków życia społeczności wiejskiej w kontekście szeroko pojętej kultury fizycznej i turystyki jako nauki interdyscyplinarnej odnawiającej biospołeczne życie człowieka⁸.

W opinii ekspertów stwierdzono m.in., że działania terenowych organów administracji państwowej, samorządu wiejskiego i społecznych organizacji kultury fizycznej zmierzać muszą do szerokiego upowszechniania wychowania fizycznego, rekreacji ruchowej, sportu, rehabilitacji ruchowej i turystyki w wiejskim społeczeństwie, a w szczególności młodzieży. Wielką rolę w rozwoju uprawiania kultury fizycznej i turystyki powinny odegrać szkoły gminne i szkoły rolnicze. Władze administracyjne gminy i sportowe powinny zagwarantować warunki pełnej zgodności interesów sportu masowego i kwalifikowanego. Potrzebne jest zwiększenie udziału wiejskich organizacji młodzieżowych w rozwoju sportu i turystyki oraz szersze wykorzystanie ich aktywności społecznej w pracy na rzecz wychowania w sporcie i przez sport. Oznacza to uczestnictwo społeczności wiejskiej w zabawach i ćwiczeniach ruchowych dających odprężenie, radość życiową i satysfakcję, określających wszechstronność ludzkiego stosunku do życia.

Eksperci byli zgodni, że transformacja ustrojowa w Polsce wpłynęła w sposób istotny na ukształtowanie charakteru kultury fizycznej na wsi. Podniosła się przede wszystkim ranga kultury fizycznej wśród społeczności wiejskiej, która prawie nie istniała w okresie międzywojennym. Urząd gminy stał się nie

8 W. Siwiński (2001) *Aksjologiczne aspekty rekreacji i turystyki w życiu człowieka*, Poznań, s. 61-71.

tylko instytucją roztaczającą opiekę nad wszystkimi formami kultury fizycznej i turystyki, zabezpieczającą jej materialne potrzeby i jej materialne zaplecze, ale przejął na siebie odpowiedzialność za jej rozwój. Zwiększyła się dostępność sportu dla mieszkańców wsi. Otwarte zostały możliwości napływu do sportu młodzieży wiejskiej, która nigdy przedtem nie mogła korzystać z dobrodziejstw kultury fizycznej i turystyki. Obok ludowych zespołów sportowych powstały nowe organizacje sportu rekreacyjnego na wsi. Powstał system spartakiad gminnych wiejskich zakładów pracy wciągających do udziału w sporcie mieszkańców i członków wiejskich załóg zakładowych.

Kultura fizyczna odegrała dużą rolę w programie przygotowania młodzieży do pracy w rolnictwie i gospodarce żywnościowej. Stała się czynnikiem uspołecznienia młodzieży wiejskiej, która nauczyła się łączyć działalność sportową z masowymi czynami społecznymi na wsi oraz z działalnością kulturalną w świetlicach i klubokawiarniach rolnika. Badani eksperci uważają, że współczesna kultura fizyczna i turystyka na wsi stwarzać powinna jeszcze jedną dodatkową platformę wspólnych zainteresowań między młodzieżą wiejską i miejską. Stać się ona powinna nieodłącznym elementem wychowania zdrowotnego i środkiem integrowania młodzieży, budzenia w niej potrzeby współdziałania i koleżeńskości, kształtowania wewnętrznej dyscypliny. W większym stopniu niż dotychczas powinna ona na wsi zacząć towarzyszyć wczasom pracowniczym dla ludności wiejskiej jako wzorzec aktywnego spędzania wolnego czasu i regeneracji sił fizycznych. Od badaczy kultury fizycznej oczekuje się wzmożonej pracy wychowawczej na wsi, której rezultatem będą czynniki determinujące identyfikację narodową, budzenia dumy narodowej z osiągnięć wiejskich sportowców na arenie międzynarodowej⁹ Ideowy dalszy rozwój kultury fizycznej na wsi, pogłębienie jej demokratycznej treści, by stała się ona czynnikiem o dużej sile i zdolności oddziaływania na kształtowanie osobowości ludzi, zależeć będzie m.in. od rozwoju nauk kultury fizycznej w tym zakresie. Dlatego też niezbędnym jest prowadzenie badań w jakim kierunku zdąża kultura fizyczna i turystyka, na czym będzie polegała jej nowa jakość w zaspokajaniu zdrowotnych, wychowawczych i kulturalnych potrzeb społeczności wiejskiej. Proponowane przedsięwzięcia będą skuteczne, gdy towarzyszyć im będzie systematyczna i przemyślana działalność upowszechniania wyników badań w dziedzinie kultury fizycznej i turystyki na wsi. Ważne, by w tym działaniu, praktycznym i teoretycznym Ministerstwo Sportu i Turystyki nie było osamotnione, gdyż sprawa zdrowia i sprawności fizycznej społeczeństwa wiejskiego – jest dziełem ogólnonarodowym. Dlatego dzieło to wspierać powinny wszystkie instytucje i organizacje społeczne w gminie i województwie. Wówczas efekty upowszechniania kultury fizycznej i turystyki będą wyraźniejsze, a ponadto

9 W. Siwiński (1999) *Pedagogika czasu wolnego, rekreacji i turystyki*, Poznań, s. 188-221.

szybciej uzyskany zostanie główny cel: poprawa zdrowia i sprawności fizycznej ludności wiejskiej.

Reasumując treść wyników badań, należy zauważyć, że zainteresowanie kulturą fizyczną a występującymi różnicami i nierównościami społecznymi na wsi było duże, wytworzono wokół niej przychylną atmosferę. Znalazło to wyraz w opiniach ekspertów i rozmowach z rolnikami i pracownikami zakładów wiejskich. Respondenci podjęli się ocenić zagadnienia dotyczące uwarunkowań kultury fizycznej i pedagogicznego rozpoznania tych dziedzin życia społecznego oraz współzależności między działalnością biospołeczną a wychowaniem. Z punktu widzenia efektów poznawczych i praktycznych, które przyniosła analiza odpowiedzi ekspertów, można uznać je za ważne wydarzenie, służące poszerzeniu tak pożądanego frontu edukacji kultury fizycznej i turystyki, upowszechnianiu uczestnictwa w szeroko pojętej kulturze oraz lepszemu spożytkowaniu jej potencjału w wychowaniu społeczności wiejskiej.